

Едуард Помиткін

*Доктор психологічних наук, професор,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН
України,*

м.Київ (Україна)

Юлія Сидорчук

*Пошукувач відділу психології праці
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН
України,*

м.Київ (Україна)

ГОЛОВНИЙ БІЛЬ ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У XXI СТОЛІТТІ

Добробут будь-якої країни залежить від рівня освіченості та культури громадян. Саме тому завданням державної важливості є модернізація освітнього процесу у відповідності до потреб його учасників. Які ж це потреби? Передусім батьки хочуть, щоб діти були щасливими, з радістю прямували до школи чи ВНЗ. Хочуть, щоб у школі їх зустрічали привітні та висококваліфіковані вчителі, а у ВНЗ – досвідчені викладачі з науковим ступенем. У свою чергу вчителі та викладачі хочуть бачити допитливі очі молоді, працювати з радістю, натхненням. Нажаль, у пострадянській освіті ці мрії доки не здійсненні.

Серед причин, що стоять на заваді, можемо виокремити такі: недосконалість системи відбору абітурієнтів на професію педагога; відсутність зв'язку між успішним навчанням та успішністю професійної діяльності (до 85% випускників ВНЗ в Україні працюють не за спеціальністю); застарілість шкільних програм і програм навчання у ВНЗ; відсутність гідного соціального забезпечення педагогічної діяльності; відсутність мотивації до праці педагогічних працівників, диференціації оплати праці в залежності від якості тощо; бюрократизація процесу освітньої діяльності на всіх рівнях, катастрофічне збільшення звітних матеріалів, і як наслідок, зниження уваги до особистості учня, студента та педагога.

Освіта, яка має підносити людину від недосконалості до опанування вищих рівнів буття, поступово перетворюється на прагматичний конвеєр де з особистості учня поступово

формують «набір компетентностей». Пострадянська система освіти залишила після себе невтішну спадщину – директивний підхід, за якого не освіта слугує людині, а людина слугує освіті, підлаштовуючись під її вимоги. Купівля атестатів і дипломів стає звичним явищем, яке дискредитує саму ідею навчання людини у суспільстві.

Від такої освіти українські діти тікають хто куди може (Польща, Литва, Німеччина і далі). Та замість того, щоб здійснити суттєві реальні кроки по власному оновленню освіти змінює назви, аббревіатури, робить косметичні перетворення, які підтримують ілюзію змін.

Як і десятки років тому метою освітньої діяльності декларується розвиток особистості учня і студента, але на практиці відбувається виховання споживача інформації, при чому нерідко застарілої, яка ніколи не знадобиться в подальшому житті. З такою ситуацією не хочуть миритися не тільки учні, але й педагоги та батьки. Чи можна змінити цю безутішну тенденцію і якщо можна, то яким чином і коли?

Потреба у зміні змістових орієнтирів освітнього процесу назріла вже давно. Якщо сто років тому головним завданням освіти було навчити неписьмених людей грамотності, то на сьогодні ситуація у світі кардинально змінилася. Сучасні діти нерідко краще орієнтуються в Інтернеті, ніж у власному мікрорайоні. З перших років життя для них доступна вся мережева інформація. Однак, чи стали від цього діти здоровішими та щасливішими? Кількість спожитої інформації не є еквівалентом розвитку особистості, а іноді, навпаки, йому перешкоджає.

Все частіше ми чуємо твердження про те, що зміст освіти не відповідає вимогам часу. Чи справді це так? З метою дослідження, які знання, вміння та навички з шкільної програми потрібні сучасній дорослій людині у реальному житті ми розробили спеціальну анкету. Зміст анкети відображає 35 шкільних дисциплін, а також теми та деякі поняття, що їх характеризують. Цей матеріал було виокремлено з сучасних підручників та доповнено тим, що вивчався у школі в недалекому минулому.

У анкетуванні взяли участь дорослі респонденти віком від 21 до 56 років, переважно з вищою освітою (90%). За фахом серед них були: викладачі, науковці, адвокати, психологи, фахівці адміністративного профілю, консультанти-аналітики, психотерапевти, юристи, візажисти, стилісти, маркетологи, бізнес-консультанти, фахівці з інформаційних технологій, перукарі-стилісти, кінорежисери, режисери естради та масових свят, дизайнери інтер'єру, реклами та комп'ютерної графіки, організатори кіно-телевиробництва, гримери, фахівці з туристичної діяльності та навчання за кордоном, пенсіонери, безробітні.

Опитування та його обробка тривають, однак вже зараз можемо узагальнити отримані результати та презентувати окремі висновки. Передусім, слід відзначити здивування багатьох батьків, які вперше побачили розгорнутий перелік предметів і складність тем, які має засвоїти дитина. У співбесідах вони розповідали про численні конфлікти та справжній головний біль внаслідок необхідності змушувати дітей вчити те, що їм не цікаво та робити до ночі домашні завдання.

Серед предметів, які дійсно потрібні в житті, лідером виявилася англійська мова - 79% респондентів. Зовсім не знадобилася вона лише для 5% опитаних. Натомість знання з української мови (російської – для тих, хто не вивчав українську) знадобилися 42% опитаних.

Друге місце посіли базові знання з математики. Вони знадобилися 74% опитуваних. Якщо ж проаналізувати більш складні теми з алгебри та геометрії, то лише 10% використали їх у своєму житті і, відповідно, 53% та 58% дорослих людей фактично не скористалися ними.

Фізика виявилася потрібною для 21%, і не потрібною для 53% респондентів. Дивно, але найменш потрібними предметами за опитуванням виявилися хімія та астрономія – лише по 5% респондентів. Непотрібною хімію назвали 53%, а астрономію - 21%.

Повагу до читання, світової літератури, зарубіжної літератури проявило відповідно 63%, 58% та 53% респондентів. Достатньо цінуються дорослими «Основи здоров'я» – 53%,

знання з дисципліни «Я у світі» - 47%, мистецтво - 37%, правознавство – 37%, економіка – 32% та природознавство – 32% респондентів.

Потрібність екології визнали 21%, а непотрібність - 32% опитаних. Ці результати ще потребують поглибленої інтерпретації, оскільки чимало людей мріють про чисте довкілля, чисте повітря, воду. Ще нижчий відсоток «потрібності» отримала дисципліна «Технології» - 16% опитаних, але і «ні» - лише 11%. Невизначеність, скоріше пов'язана з тим, що цю дисципліну більшість дорослих просто не вивчала.

Знання з біології 16% респондентів були використані, тоді як 32% вони не знадобилися. Художня культура була визначена потрібною для 16%, та непотрібною для 32% опитаних. Музичне і образотворче мистецтво знадобилося 26% і не було використане 21% респондентів.

Трудове навчання було корисним для 32% та непотрібним для 16% опитаних. Щодо креслення, то тільки 16% відзначили його потрібність і 58% - непотрібність. Всесвітня історія та історія України знадобилася 16% і 37% - не стала в нагоді. Фізичну культуру цінують 42%, при цьому ще 16% особливо виділяють вправи на спритність, гнучкість, швидкість, силу. Непотрібною ж фізкультура виявилася для 16% опитаних. Усього лише 5% опитаних зазначили, що знання з шкільної програми, яка вивчалася 10-11 років, їм знадобилися повністю або частково.

Отже, попередній аналіз отриманих результатів показав, що для 95% респондентів переважна частина знань, понять, умінь і навичок, які вивчалися в школі, не стала в нагоді в дорослому житті. Багато тем з шкільних дисциплін не є цікавими і потрібними. Саме вони знижують пізнавальну мотивацію більшості дітей, а їх викладання прискорює професійне вигорання педагогічного персоналу.

При цьому виникає питання: невже слід радикально прибрати ці теми з шкільних програм? А, можливо, слід наповнити програми цікавим і сучасним змістом? Ті, хто хоче поглиблено вивчати окремі предмети і теми можуть відвідувати гуртки чи групи навчання за інтересами. Доречі, позитивним є

досвід багатьох країн, де в старших класах дітям надають можливість вибору предметів за вподобанням. Цінним є і досвід Фінляндії, де спростовується предметне навчання, а замість цього учні вивчають явища світу з позицій різних наук.

І головне – реальне оновлення навчальних програм надасть можливість знайти місце для тих предметів і тем, які життєво необхідні дітям і молоді. Серед них – психологія самопізнання та самовдосконалення, підготовка до вибору шлюбного партнера та успішної побудови сімейних стосунків, правильне виховання дітей, вибір професії та шляхів самореалізації у динамічному світі. Можливо, тоді, оволодівши цими знаннями, доросла людина в реальних життєвих випробуваннях не буде казати «Нас цьому не вчили»...

Література

1. Амонашвили Ш. Почему не прожить нам жизнь героями духа / Ш. Амонашвили. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2003. – 64 с.
2. Балл Г. А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии / Г. А. Балл. – К.; Донецк: "Ровесник", 1993. – 32 с.
3. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. - К.: МАУП, 2000. – 312 с.
4. Помиткін Е. О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти: навч.-метод. посіб. / Е.О. Помиткін. – 2-е вид., доп. – К.: ІЗМН, 1996. – 164 с.